

Makalenin geliş tarihi: 28.04.2020
Makalenin kabul tarihi: 16.05.2020

HARTMANN VON AUE'NİN "DER ARME HEINRICH" ADLI ESERİNDEKİ ANA MOTİFLER

THE MAIN MOTIFS IN HARTMANN VON AUE'S "DER ARME HEINRICH"

Mehmet Dudar CANLI*

Özet

Alman Edebiyatı'nda 1170'den 1300 yılına kadar süren dönem Orta Yüksek Almanca dönemidir. Hartmann von Aue bu dönemin en önemli yazarlarından biridir. Saray Edebiyatı olarak da adlandırılan bu dönem Alman Edebiyatı'nın da ilk altın çağı olarak kabul edilir. Bu dönemde şövalyelerin oluşturduğu yeni bir sosyal sınıf ortaya çıkar. Şövalyeler, edebiyatı ruhban sınıfının tekelinden kurtarırlar. Saray hayatını yansıtan ve şövalye erdemlerini konu alan eserler ortaya koyarlar. Saray Edebiyatı dönemin Fransız Edebiyatı'nın etkisi altındadır. Efsanevi Kral Artur ve şövalyelerinin maceralarını konu alan Fransız romanlarını örnek alan Alman yazarlar Artur romanları (Artusroman) olarak da adlandırılan birçok epik romanı kaleme alırlar. Birçok bakımdan dönemin öncülerinden biri olarak kabul edilen Hartmann von Aue Alman Edebiyatı'nın da ilk Artur romanını yazar. Üçüncü romanı ve nispeten diğer romanlarına göre daha kısa olan *Der Arme Heinrich*, konu bakımından da diğer Artur romanlarından ayrılır. Hartmann, bu eserinde doğrudan Tanrı insan ilişkisini ele alır. Kilise, ahiret hayatını öne çıkararak insanlardan dünya nimetlerinden feragat etmelerini talep ederken Saray Edebiyatı dünya hayatına büyük değer verir. Her iki kesimin beklentilerinin bir uyum, bir denge içinde olması gerektiğini düşünen Hartmann adı geçen eserinde bu sorunu işler. Kibri yüzünden Tanrı tarafından cüzzam ile cezalandırılan bir şövalyenin hikâyesini anlatırken ruhsal kurtuluşa giden yolun bu dünyadan geçtiğini hatırlatmaya çalışır. Hartmann'a göre insan her iki dünyada da başarılı olmak zorundadır. Eserinde bu sorunsallığı ele alan Hartmann birçok motif kullanmıştır. Ana motifler, dönemin Hıristiyanlık etkisini açıkça gösterir. Bu çalışmada ana motiflerin belirlenmesi ve kaynakların gösterilmesi amaçlanmaktadır. Bunun için de adı geçen eser içerik bakımından analiz edilerek bulgular ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hartmann von Aue, Der Arme Heinrich, Saray Edebiyatı, motifler

Abstract

The period from 1170 to 1300 in German literature is the Middle High German period. Hartmann von Aue is one of the most important authors of that time. This period, also known as court literature, is considered the first golden age of German literature. During this time, a new social class formed by knights emerged. Knights liberated literature from the clergy monopoly. They created works that reflect the life of the court and dealt with the virtues of knights. The Courtly Literature is influenced by the French literature of that period. The German authors, who take the example of French novels about the adventures of the legendary King Artur and his knights, wrote many epic novels, also known as Artur novels. Hartmann von Aue, who is

* Dr. Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi, dudar@selcuk.edu.tr

considered as one of the pioneers of the time in many respects, also wrote the first Artur novel in German literature. The third novel of the author, *Der Arme Heinrich*, which is relatively shorter in comparison to his other novels, differs thematically from other Artur novels. In this work, Hartmann deals directly with the relationship between God and man. Courtly literature values world life, while the Church asks people to give up worldly life by emphasizing the hereafter. Hartmann, who believes that the expectations of both sides should be harmonious and balanced, addresses this problem in his work. While telling the story of a knight punished by leprosy for his arrogance, he tries to remind that the path to salvation is through this world. According to Hartmann, you have to be successful in both worlds. Hartmann, who dealt with this problem in his work, used many motifs. The main motifs clearly show the Christian influence of the time. The purpose of the present study is identifying these main motifs and showing the sources. For this purpose, the content of the work mentioned was analysed and the results were presented

Key Words: Hartmann von Aue, *Der Arme Heinrich*, Courtly Literature, motifs

GİRİŞ

Orta Çağda 1050-1350 yıllarını kapsayan zaman dilimi Orta Yüksek Almanca dönemidir. Bu dönem kendi içinde üçe ayrılır: 1050-1170 arası Erken Orta Yüksek Almanca dönemi, 1170 – 1300 Yüksek Orta Almanca dönemi ve 1300 – 1350 arası Geç Orta Çağ dönemi (Bortenschlager, 1986:26). Makalenin konusu olan "*Der Arme Heinrich*" adlı eser Saray Edebiyatı olarak da adlandırılan Yüksek Orta Çağ dönemine aittir. Bu dönem Alman edebiyatının ilk altın çağı olarak da kabul edilmektedir (de Boor, 1991:1).

Yüksek Orta Çağ'da kilise etkisini yitirmeye başladı. Özellikle Friedrich Barbarossa'nın hükümdarlığında (1152 – 1190) şövalye sınıfı kilisenin egemenliğinden kurtuldu ve kendi dünyevi kültürünü yarattı. Edebi faaliyetlerin merkezi artık manastırlar değil saraylardı. Rahiplerin yerine şövalyeler bu dönemin kültürel yaşantısını ve edebiyatını şekillendirdiler. Edebiyat artık kilisenin hizmetinde değildi, ama ona karşı da çıkmıyordu (Weddige, 2008:191). Edebi merkezlerin değişmesi eserlerde farklı konuların işlenmesine yol açmasına rağmen eserlerin özünü etkilememişti. Bu dönemin düşünce dünyası hâlen Hıristiyanlığın etkisi altındadır (Yılmaz, 2019:414). Bundan dolayı da Saray Edebiyatı'na etki eden ve yeni erdemler ortaya atan şövalyelik kültürünü Hıristiyanlıktan ayrı düşünmemek gerekir. Tanrının rızasına ve lütfuna ulaşmak yine esas amaçtır. Fakat önceki dönemlerde olduğu gibi bu amaca ulaşmak için kişinin dünyadan elini eteğini çekmesi ve sadece öteki dünyaya layık bir yaşantı sürmesi gerektiği düşüncesi terk edildi ve yeni bir anlayış hâkim oldu. Bu yeni anlayış insan Tanrı ilişkisini kökten değiştirmede. Hâlâ Tanrı'nın rızasını kazanmak için ona inanmak, itaat etmek gerekir. Ancak buna ilaveten insan dünyadaki yaşantıya sırt çevirmemeli aksine bu dünyada yaptıkları ile öteki dünya nimetlerini hak etmeliydi. Yeni anlayışa göre insan hem Tanrı'yı hem de dünyayı hoşnut etmeliydi (Wapnewski, 1990:40). Dönemin edebi eserlerinde bu dünya ve öteki dünya arasındaki dengenin nasıl kurulması gerektiği işleniyordu. İnsan nasıl hem Tanrı'ya hizmet edebilir ve dünyaya kendini kanıtlayabilir? Bu dönemde bu soruya cevap aranıyordu. Bu anlayış doğrultusunda şövalyenin temel ideallerinden iki tanesi ön plana çıktı: dünyevi şövalye ideali olan efendisine hizmet ve Hıristiyan şövalye idealini oluşturan kilise ve Hıristiyanlık dünyasına hizmet (Zengin, 2011:62). Şövalye her iki dünyada da başarılı olmak istiyorsa bu dengeyi kurmalıydı. Şövalyenin görevleri şöyle özetlenebilir:

Şövalyelik bu dünya ve öbür dünyanın nimetlerini bir arada ve dengede tutmaya çalışmaktadır. Bu dünyanın nimetleri mal, mülk, zenginlik ve ihtişam gibi maddi refah sağlayan ve hayatı güzelleştiren her şeyi kapsamaktadır. Öbür dünyanın nimeti ise Tanrı'nın rızası ve lütfudur. Şövalye Tanrı'nın rızasını onun merhametine inanmakla, ibadet etmekle ve ona karşı itaatkâr bir bağlılık göstermekle alabilir. (Yalçınkaya-Akçit, 2017:361)

Bu ideallere ulaşmak için şövalyenin hayatı ve yaşadığı maceralar bu dönemde yazılan romanların konularını oluşturuyordu. Bu eserlerde kahramanlık ve Hıristiyanlık şövalyelikle özdeşleştirilmişti (Yalçınkaya-Akçit, 2017:361). Artur romanları olarak da adlandırılan bu roman türünün öncüsü Fransız yazar Chretien de Troyes idi (Weddige, 2008:195). Özellikle efsanevi Kral Artur'un çevresindeki şövalyelerin hikâyelerini konu ettikleri için bu romanlara Artur romanları denilmektedir. Kral Artur ise hikâyelerde ana karakterden ziyade roman karakterlerine ilham veren ideal soylu, ideal şövalyedir. Almanya'da Artur romanlarının öncüsü Hartmann von Aue'dir. Fransız Chretien de Troyes'in *Erec et Enide* adlı Artur romanını örnek alarak yazdığı *Erek*, Alman edebiyatının ilk Artur romanı olma özelliğini taşır (Bortenschlager, 1986:43).

Yöntem

Dinsel sınırlandırmalara karşın, şövalyelerin idealize edilmiş dünyası, Hartmann von Aue'nin yapıtlarında ve özellikle de *Der Arme Heinrich*'de karşımıza çıkar. Eserlerinde özellikle dini motiflere yer vererek bu dünya ve öteki dünya çatışmasını ele alır. Bu çalışmanın amacı *Der Arme Heinrich* adlı eserdeki ana motifleri tespit edip dayandıkları kaynakları göstermektir. Bunun için eserin günümüz Almancasına yapılan çevirisi incelendi. Dizeler Türkçeye tarafımdan çevrildi. Çeviri esnasında biçim özellikleri dikkate alınmamıştır, daha çok dizelerin anlamları verilmeye çalışılmıştır.

1. HARTMANN VON AUE

Wolfram von Eschenbach ve Gottfried von Straßburg ile birlikte Alman edebiyatının bu ilk klasik döneminin en önemli yazarlarından olan Hartmann von Aue'nin hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Ne doğum tarihi ne de ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Sadece eserlerinde kendisinden bahsettiği yerler ve diğer yazarların onun hakkında yazdıkları hayatı ile ilgili ipuçları verir. Örneğin Hartmann bütün epik eserlerinde kendi ismini verir. Bunun yanı sıra *Der Arme Heinrich* adlı eserinin giriş kısmında şahsıyla ilgili başka bilgiler de verir (Wapnewski, 1979:6)::

***Ein Ritter war so gelehrt,
dass er in den Büchern las,
was er immer darin geschrieben fand,
der hatte den Namen Hartmann
Ministeriale war er in Aue (1-5)***

(Öyle eğitim almış bir şövalyeydi ki kitaplarda yazılı ne bulduysa okuyabiliyordu. Adı Hartmann'dı ve Aue'de hizmet ediyordu.)¹

Bu dizeler sayesinde yazarın adını öğreniyoruz: Hartmann. Mensup olduğu sosyal sınıf hakkında da bilgi ediniyoruz: O bir şövalyeydi. Ayrıca soylulara hizmet eden (*Ministerial*) bir grubun üyesiydi. Bu grup, soylu sınıfın alt kademesini oluşturuyordu. Okuryazar olduğunu söyleyerek eğitim durumu

¹ Türkçe çevirisi tarafımdan yapılmıştır.

hakkında da bilgi verir. Bu da bir Manastır okulunda eğitim aldığına göstergesidir (Wapnewski, 1979:7). Hartmann, girişte Aue'de hizmet ettiğini belirtmesine rağmen bu bilgi onun kökeni hakkında fazla yardımcı olmuyor. Çünkü Au ya da Aue isimli birden fazla yer mevcuttur.

Dönemin diğer yazarların eserleri sayesinde de Hartmann hakkında bilgiler ediniyoruz. Biçimsel özellikleri bakımından *Iwein* Hartmann'ın son romanı kabul ediliyor (Wapnewski, 1979:19). Bu dönemim önemli yazarlarından Wolfram von Eschenbach *Parzival* adlı romanını 1210 yılında bitirmişti. Eschenbach, eserinin iki yerinde Hartmann'ın *Iwein* adlı romanında geçen oda hizmetçisi Lunete'ye değinir (Cormeau ve Störmer, 2007:24). Buradan da Hartmann'ın bütün eserlerini 1210 yılına kadar yazmış olduğu sonucu çıkarılır. Araştırmacılar, bu bilgiler eşliğinde Hartmann von Aue'nin 1160-1165 tarihleri arasında doğduğunu, 1210'dan sonra herhangi bir eserinin ortaya çıkmamasından dolayı da bu tarihten sonra hayatta olmadığını varsayıyorlar (Wapnewski, 1979:29).

Hartmann'ın Saray Edebiyatı döneminin önemli ve öncü yazarlarından olduğu da yine çağdaşlarının eserlerinden anlaşılıyor. Örneğin Gottfried von Straßburg'un *Tristan* adlı eserinde Hartmann'ın ustalığını över:

Hartmann von Aue
ja, wie der seine Geschichten
sowohl formal wie inhaltlich
mit Worten und Gedanken
völlig ausschmückt und verziert! (4621-4625)

(Hartmann von Aue hem biçimsel hem de içerik bakımından hikâyelerini ne kadar mükemmel süslüyor ve donatıyor.)

Aynı eserin 4589 – 4853 dizeleri arasında dönemin önemli yazarlarını sayarken, ilk olarak Harmann von Aue'nin ismini zikreder. Hartmann'ı ilk sıraya koymasının sebebi bu türün öncülerinden olmasından ziyade adı geçen yazarlar arasında en önemlisi olarak kabul edilmesidir (Cormeau ve Störmer, 2007:23). Bu Hartmann'ın Saray Edebiyatı içindeki rolünün net göstergesidir.

2. DER ARME HEINRICH

1520 dizeden oluşan eser Hartmann'ın dört epik eserinden sondan bir önceki eseridir. Eserin hangi tarihte yazıldığı tam olarak bilinmemektedir. Fakat Hartmann'ın son eseri *Iwein* 1210 yılında bilindiğine göre bu tarihten önce yazılmıştır. Harmann, bu eserde saygın bir derebeyi olan ve kibri yüzünden Tanrı tarafından cüzzam ile cezalandırılan Heinrich'in hikâyesini anlatır.

Heinrich, bir şövalyenin sahip olması gereken bütün erdem ve niteliklerine sahip bir beydir. İhtişamlı bir hayat süren Heinrich'in dünyası cüzzama yakalanmasıyla alt üst olur. Toplum tarafından dışlanan Heinrich hastalığına çare bulmak ümidiyle dönemin tıp merkezleri olan Montpellier ve Salerno'ya seyahat eder. Salerno'daki doktor, Heinrich'in tedavisinin mümkün olduğunu söyler. Fakat bunun için kendi rızasıyla hayatından vazgeçmeye hazır bir bakirenin kanına ihtiyaç vardır. Bu bilgiyi alan Heinrich ikinci defa yıkılır. Kimsenin böyle bir fedakârlık yapmayacağını düşünür, varını yoğunu satar ve alışık olduğu çevreden uzakta himayesindeki bir kâhyanın yanına taşınır. Kâhya, karısı ve küçük kızıyla birlikte Heinrich'e bakar. Aradan geçen üç yıldan sonra bir konuşma esnasında Heinrich'in hangi bedel karşılığında iyileşebileceğini öğrenen kâhyanın kızı Tanrının rızasına ulaşmak için kendini feda etmek ister. Uzun konuşmalardan sonra bu fedakârlığa karşı çıkan Heinrich'i ve kendi ailesini ikna eder. Doktor, tam kızın canını alacakken diğer odada bekleyen Heinrich müdahale eder ve kızın tüm itirazlarına rağmen kendisi için ölmesini engeller. Tekrar evlerine döndüklerinde ise Heinrich mucizevi bir

şekilde iyileşir. Tekrar eski hayatına sahip olur, sınıf farkı olmasına rağmen genç kız ile evlenir ve toplumdaki eski saygın konumuna tekrar ulaşır.

Artus Romalarının çoğu çift basamaklı bir kurguya sahiptir. Birinci bölümde hikâyenin kahramanı yükseliştir veya toplumda çoktan saygın bir yer edinmiştir. Bir hata ile bu hayatı tepetaklak olur, onurunu ve konumunu kaybeder. İkinci bölümde ise eski konumuna ulaşmak için yaşadığı maceralar ve geçmesi gereken imtihanlar anlatılır. Nihayetinde de bunların üstesinden gelen kahraman sadece kaybettiklerini geri kazanmakla kalmayıp öncesine göre daha büyük bir saygınlık kazanır. Bir hata ile insanın daha önce sahip olduğu ideal durumunu kaybedebileceği ve sadece gelişmiş bir özidrak ile geri kazanacağını anlatmak metinlerdeki bu çift basamaklı kurgunun amacıdır (Roßnagel, 1996:18). Hartmann'ın eserinde de bu çift basamaklı kurgu görülür. Eserin başında yükselişte olan Heinrich kibri yüzünden çöküşü yaşar. İkinci bölümde ise acı dolu geçen yıllar ve olaylardan sonra kaderine razı olan ve gerçekleri olduğu gibi kabullenen Heinrich tekrar eski konumuna kavuşur.

2.1. Eserdeki Problematik

1050-1170 arası Erken Orta Yüksek Almanca dönemi özellikle Cluny Manastırı'nın öğretileri doğrultusunda şekilleniyordu (Bortenschlager, 1986:25). Bu öğretilere göre insan dünyevi hayata yüz çevirmeliydi ve sadece kendini öteki dünyaya adamalıydı. Edebiyatta ağırlıklı olarak sadece dini hikâyeler ve efsaneler işleniyordu. Bu dini edebiyata karşı Saray Edebiyatı gelişti ve bu edebiyat dünyevi konulara yer veriyordu. Artık ruhban sınıfından oluşan yazarların karşısında şövalye sınıfına mensup yazarlar ve eserleri vardı.

Bu iki karşı kutup arasında Hartmann'ın "*Der Arme Heinrich*" adlı eseri yer alır. Hartmann her iki dünya arasında bir denge oluşturmaya çalışır. Hartmann'a göre insan ne dünyevi hayata sırt çevirmeliydi ne de öteki dünyayı ihmal etmeliydi. Mesele her iki dünyaya da layık olmaktı. Eserinde bu düşüncesini yansıtmaya çalışır. Bundan dolayı hikâyesindeki kâhyanın kızı sadece Heinrich'i iyileştirebilecek bir şifa aracı değildir. Hartmann, genç kıza çok daha önemli bir işlev yükler. Genç kız, Heinrich'in karşıt figürüdür. Wapnewski (1979:117) her iki figürün tam anlamıyla birbirine zıt olduğunu söyler. Heinrich bu dünyaya tutkulu bir şekilde bağlyken genç kızın ahiret tutkusu bu dünyaya sırt çevirecek kadar aşırıdır. Fakat her ikisi de mutsuzdur. Hartmann her iki hikâye karakterinin başarısızlığına işaret eder. Heinrich'in eksikliği ahiret inancıdır. Genç kızın ise dünyevi hayata karşı sorumluluğun bilincinde değildir. Ancak her ikisi Tanrıya karşı itaatkâr bir bağlılık gösterip bu dünyadaki acılarını metanetle taşımaya karar verdiklerinde onlara mutlu bir hayat bahşedilir. Böylece de amaçlanan denge kurulmuş olur.

2.2. Kaynak hakkında

Der Arme Heinrich'in kaynağı ile ilgili tartışmalar hâlâ sonuçlanmış değildir. Wapnewski aynı konuyu işleyen 14. ve 15. yüzyıla ait iki el yazmasına dikkat çeker: *Henricus ve Albertus Pauper* (Wapnewski, 1979:112). Hartmann bu eserlerden mi esinlenmiştir yoksa Hartmann'ın hikâyesi mi adı geçen eserlerin kaynağıdır? Bu soruya cevap bulunamamıştır. Bunun dışında Hartmann'ın herhangi bir kaynaktan esinlenmediği, hikâyenin kendisine ait olduğunu düşünenlerin sayısı da oldukça fazladır. Bu konuda itirazlar olabilir. Gerekçe olarak da ön sözde Hartmann'ın bu hikâyeyi kendisinin yazmadığını vurgulaması gösterilebilir:

***Jetzt beginnt er euch eine Erklärung zu erzählen
Die er niedergeschrieben fand² (16-17)***

² Kaynak ve Ana motifler bölümlerinde kullanılan *Der Arme Heinrich*'in dizeleri Prof. Dr. Hartmut Freytag'ın günümüz Almancasına yaptığı çevirilerdir. Dizelerin Türkçe çevirileri tarafımdan yapılmıştır.

(Şimdi daha önce yazılmış olan bir hikâyeyi anlatmaya başlar.)

Hartmann doğrudan kitaplarda bulunduğu bir hikâyeyi yeniden anlatmak istediğini vurgular. Fakat bu kaynağa ne Orta Çağ Fransız Edebiyatı'nda ne de Latin Edebiyatı'nda rastlanır. Bu nedenle bu kaynak gösteriminin kurgusal olduğu ve bu şekilde Hartmann'ın hikâyesinin değerini artırmayı amaçladığı iddia edilir. Hartmann'ın hikâyesini aslında var olmayan bir kaynağa dayandırmak istemesinin nedeni dönemin özelliği ile ilgilidir. O dönemde Fransa birçok alanda olduğu gibi edebiyatta da Almanya'nın çok ilerisindeydi. Fransız –Alman edebiyat ilişkisi tek taraflıydı. Fransız Edebiyatı veren, Almanya Edebiyatı ise alan konumundaydı (Weddige, 2008:191). Sieburg (2010:25) Alman Edebiyatı'nın bu dönemde etki edenden çok etki altında olduğunu ve Saray Edebiyatı döneminde yazılan eserlerin Fransız örneklerine göre kaleme alındığını söyler. Demek ki Alman yazarlar Fransız eserlerini ya çeviriyor ya da Almancaya adapte ediyorlardı. Fransız etkisi o kadar fazlaydı ki o dönemde özgün bir konuya değer verilmiyordu. Eğer Hartmann konuyu gerçekten kendisi bulmuşsa ister istemez hikâyesine itibar kazandırmak için sözde bir kaynak göstermek zorundaydı. Wapnewski (1979:112) bu iddiayı destekler ve Hartmann'ın ön sözde daha önce yazılmış bir hikâyeyi anlattığını alışı gelmiş hitabetin çok ötesinde bir ısrarcılıkla vurguladığına dikkat çeker. Bu muhtemelen eserine saygınlık kazandırmak için öngördüğü bir önlemdir.

2.3. Ana motifler

Bu hikâyeye yön veren ana motiflerden biri cüzzam hastalığıdır. Bu hastalığı diğer hastalıklar gibi ele almamak gerekir. Eski zamanlarda bedenin zehirlenmesi ruhun zehirlenmesi ile eş tutulurdu ve cüzzama yakalanan birinin Tanrı tarafından cezalandırıldığına inanılırdı. Örneğin Eski Ahit'te Musa Peygamber'e karşı çıkan Miryam'ın Tanrı'nın öfkelerini üzerine çektiği ve cüzzam ile cezalandırıldığı anlatılır:

"RAB onlara öfkelenip oradan gitti. Bulut çadırın üzerinden ayrıldığında Miryam deri hastalığına yakalanmış, kar gibi bembeyaz olmuştu. Harun Miryam'a baktı, deri hastalığına yakalandığını gördü. Musa'ya, "Ey efendim, lütfen akılsızca işlediğimiz günahtan ötürü bizi cezalandırma" dedi, "Miryam etinin yarısı yenmiş olarak ana rahminden çıkan ölü bir bebeğe benzemesin." Musa RAB'be, "Ey Tanrı, lütfen Miryam'ı iyileştir!" diye yakardı." (Çölde Sayım 12: 9-13)

Bu hastalığın dehşetinin yanı sıra kötülerin bu şekilde Tanrı tarafından cezalandırıldığı inancı cüzzama yakalananlar için hayatı oldukça zorlaştırırdı. Verwey (1970:22) bu hastalığın dehşetini anlatmak için Heinrich'i arkadaşları tarafından terk edilen, toplumdaki dışlanan ve yalnızlığa mahkum edilmiş yaşayan bir ceset olarak tanımlar. Nihayetinde Heinrich de cüzzama yakalanan herkes gibi toplumdaki dışlanır:

***Als der arme Heinrich
sich dessen bewusst geworden war,
dass sich die Welt von ihm abwandte,
wie es allen seinesgleichen ergeht
da schied ihm sein bitteres Leid (133 -137)***

(Zavallı Heinrich, dünyanın kendisi gibi olanlara sırt çevirdiğini fark ettiğinde büyük acılar için parçalıyordu.)

Heinrich, hastalığına çare bulamayınca eski çiftlik kâhyasının yanında gözlerden uzak yaşamaya başlar. Eserde cüzzam motifi doğrudan Eyüp Peygamberin hikâyesine bağlanır. Çünkü Eski Ahit'te bu hastalıkla sınanan Eyüp Peygamberdir:

“Böylece Şeytan RAB’bin huzurundan ayrıldı. Eyüp’ün bedeninde tepeden tırnağa kadar kötü çibanlar çıkardı. Eyüp çibanlarını kaşımak için bir çömlek parçası aldı. Kül içinde oturuyordu.” (Eyüp 2:7-8)

Hartmann, bu bağlantıyı 128. ve 132. dizeler arasında açık bir şekilde gösterir:

**So geschah [es] auch [mit] Hiob,
dem edlen und dem reichen,
der auch auf so jämmerliche Weise
mitten in seinem Heil
in den Kot zu sitzen kam (128-132)**

(Bu sapasağlamken acınası bir biçimde pislik içinde yaşamaya mahkûm olan soylu ve zengin Eyüp’ün de başına geldi.)

Ayrıca 139. dize de hikâyedeki cüzzam motifinin Eyüp Peygamberin hikâyesine bağlandığı dizelerden biridir.

**Denn als er zu leiden hatte, ertrug der gute Hiob
geduldigen Sinnes
um das Seelenheils willen
die Krankheit und Schwäche (139-142)**

(Çünkü Aziz Eyüp acı çektiğinde ruhsal kurtuluş için hastalığa ve sıkıntılara sabırlı bir şekilde katlandı.)

139. dizeyi takip eden diğer dizeler ise Heinrich’in hikâyesinin Eyüp Peygamber’in hikâyesinden ayrıldığı yerdir. Çünkü Eyüp Peygamber bu hastalığa yakalandığında bunu Tanrı’nın takdiri olarak kabul eder ve hastalığa razı olur. Heinrich ise kaderine boyun eğmek istemez. Eyüp Peygamber’den farklı olarak bu hastalığın üstesinden gelmeye, bir tedavi bulmaya çalışır.

**Denn als er zu leiden hatte, ertrug der gute Hiob
geduldigen Sinnes
um des Seelenheils willen
die Krankheit und Schwäche,
die er vonseiten der Welt zu erleiden hatte:
Dafür lobte er Gott und freute sich.
Der arme Heinrich handelte
da aber leider nicht so;
er war traurig und freudlos. (139-148)**

(Çünkü Aziz Eyüp ruhsal kurtuluşa ulaşmak amacıyla bu hayatta başına gelen hastalık ve sıkıntılara sabırla katlandı. Bunun için Tanrı’ya şükretti ve sevindi. Zavallı Heinrich ise böyle davranmadı, üzgün ve mutsuzdu.)

Heinrich’in bu hastalığa karşı bir çare bulma çabası eserdeki diğer bir motife işaret eder: ahiret hayatını görmezden gelen bir dünya aşkına. Heinrich’in dünyevi hayata olan aşırı tutkusu girişte de bahsedildiği gibi Hartmann’ın bu eserde esas ele aldığı ve dengelemeye çalıştığı konulardan biridir. Bir şövalye olarak Heinrich’in bu durumu metanetle karşılaması beklenirken o kaderine razı olmaz. Bir çare bulmak ümidiyle dönemin tıp merkezleri olan Salerno ve Montpellier’e seyahat eder. Önce şansını Montpellier’de dener:

**Deshalb machte er sich vielerlei
Hoffnung und Gedanken
Er glaubte, er wäre
durchaus heilbar.
und also zog er sofort
um den Rat der Ärzte (einzuholen)
nach Montpellier (169-175)**

(Bu yüzden türlü düşünceler ve umuda kapıldı, kesinlikle tedavi edilebilir olduğuna inanıyordu ve hemen hekimlerin tavsiyelerini almak için Montpellier'e gitti.)

Montpellier'de çare bulamayınca şifa bulmak ümidiyle Salerno'ya gider:

**Dort wurde ihm sehr bald
jede Hoffnung genommen
jemals erlöst zu werden
Das hörte er voller Schmerz
und zog (weiter) nach Salerno (176-180)**

(Orada ileride iyileşebileceğine yönelik tüm umutları hemen elinden alındı, acı içinde bunları duydu ve Salerno'ya yolculuk etti.)

Bu arayışlar, Heinrich'in yaşama tutkusunun yanı sıra Heinrich'in hâlâ elindeki maddi ve dünyevi olanaklar ile bu beladan kurtulabileceği inancını yansıtır. Salerno'daki doktorun sadece Tanrı tarafından iyileştirilebileceğini belirtmesine rağmen Heinrich'in yeterli maddi güce sahip olduğunu söylemesi bu durumu gösterir:

**Deshalb bleibt ihr immer unheilbar
es sei denn Gott wollte der Arzt sein
Da sagte der arme Heinrich
"Warum nehmt Ihr mir alle Hoffnung
Ich habe wahrlich genug Geld (203-207)**

(Bu yüzden sonsuza kadar tedavi edilemez kalacaksınız, meğerki Tanrı hekiminiz olmak ister. Bunun üzerine zavallı Heinrich dedi ki " Neden bütün umutlarımı yok ediyorsunuz? Hakikaten yeterli param var.)

Hartmann, dünyevi gücün ilahi güç ile boy ölçüşmeyeceğini, abartılı bir dünya aşkının kişiyi ölümden kurtaramayacağını, hatta gücünün zirvesindeyken bir anda her şeyini kayıp edebileceğini anlatmaya çalışır. Bunu yaparken Eski Ahit'teki motifleri kullanır. Eyüp Peygamberin hikâyesinde sadece cüzzam motifinden faydalanmaz. Aynı zamanda onun en mutlu ve başarılı olduğu anda Tanrı'nın takdiri ile her şeyini kaybetmesini dünyevi mutlulukların geçiciliğini göstermek için kullanır. Ayrıca yine Eski Ahit'te geçen Abşalom'un kaderine işaret eder. Davut Peygamberin oğlu olan Abşalom, babası tarafından çok sevilmesine karşın onun tahtını ele geçirmeye çalışır. Efraim Ormanı'nda yapılan savaşta yenilgiye uğrar ve kaçarken Davut'un askerleri tarafından öldürülür. Verwey (1970: 20) de Heinrich'in Abşalom ve Eyüp Peygamber ile aynı kaderi paylaştığını söyler. Ona göre yazar cezanın gerekçesinden daha çok cezayı esas motif olarak alır. Bu motifin de mutluluğun zirvesindeyken yaşanan çöküş olduğunu belirtir. Abşalom ve Heinrich'in ortak kaderleri bu dizelerde anlatılır:

**Als der Herr Heinrich
auf solche Weise
seiner Ehre und seinem Besitz,
seinem frohen Mut
und seinem Vergnügen an der Welt lebte
vor jedem andern seines adligen Geschlechts
war er gepriesen und geehrt —,
[da] wurde sein Hochmut verkehrt
in ein ganz und gar gebeugtes Leben.
An ihm wurde offenbart
wie auch an Absalom,
dass die eitle Krone
weltlicher Süße
[unter die Füße] zu Boden herabfällt
von ihrem höchsten Ansehen,**

wie es uns die Bibel gesagt hat... (75-90)

(Efendi Heinrich onuru ve mal varlığı sayesinde bu dünyada keyifli ve mutlu yaşayıp diğer soylular tarafından övgü ve saygı görüyordu. İşte o anda kaderi döndü ve bambaşka bir hayata boyun eğmek zorunda kaldı. İncil'in bize anlattığına göredünyevi güzelliklere sahip olmanızı sağlayan saf taç en itibarlı olduğu anda yere düşüp ayaklar altına alınabilir. Abşalom bunu nasıl öğrendiyse Heinrich de öyle öğrendi.)

Mal, mülk, zenginlik, ihtişam ve güç hiçbiri ölüme çare olamaz. Şövalye bu dünyada bunlara sahip olabilir ancak Tanrı'nın rızası ve lütfu da yalnız bu hayatta elde edilir. Bundan dolayı insan bu dünya ve öteki dünya nimetlerini dengede tutmalıdır. Heinrich'in boşa çabaladığını Hartmann en açık biçimde sıradaki dizelerde ortaya koyar:

***Das ist eine beklagenswerte Not.
Es schützen weder Adel ([hohe] Geburt) noch Besitz,
Schönheit, Stärke, hoher Sinn,
es nützen weder Tugend noch Ehre
gegenüber dem Tod mehr...(716-720)***

(Bu acınası bir sıkıntıdır. Ne asalet ne de mülk, güzellik, kudret ve üstün zekâ; ne erdem ne de onur, hiçbiri ölüme karşı işe yaramaz.)

Hartmann, dünyevi hayata aşırı tutku motifinin karşısına ahiret özlemi motifini koyar. Nasıl bu dünya nimetlerine aşırı bir bağımlılık, korunması gereken dengeyi bozuyorsa aşırı bir ahiret özlemi de dengeyi bozar. Hartmann, bu dünya tutkusunu temsil eden karakter olan Heinrich'in karşısına öteki dünya özlemini çeken ve kendini feda ederek Tanrı'nın rızasını kazanmayı amaçlayan kâhyanın kızını çıkarır. Hikâyenin ana motiflerinden olan bu ahiret tutkusu özellikle kızın, Tanrı rızasını kazanmak için kendini feda etme arzusunun dile getirildiği dizelerde görülür. Bir yandan ebeveynlerini ikna etmeye çalışırken öte yandan da dünyevi hayatı aşağılar ve tek amacının ebedi hayata ulaşmak olduğunu söyler:

***Fürwahr ist das Leben dieser Welt
nichts als der Seele Verlust.
Auch hat mich das Verlangen nach der Welt,
das zur Hölle führt,
bisher noch nicht ergriffen.
Nun will ich Gott dafür danken,
dass er mir in meinem jungen Leben
den Verstand gegeben hat,
dies vergängliche Leben
gering zu achten.
So rein will ich mich
der Macht Gottes anvertrauen. (688-699)***

(Gerçekte bu dünyevi hayat, manevi bir kayıptan başka bir şey değildir. Sonu cehennem olan bu dünyaya duyulan arzu şimdiye kadar beni ele geçirmedi. Şimdi Tanrı'ya şükretmek istiyorum ki bu genç yaşta bana bu fani dünyaya fazla değer vermeyecek akli verdi. Tertemiz kendimi Tanrı'nın kudretine bırakmak istiyorum.)

Küçük kız bu fedakârlık sayesinde cennetin kapılarının ona ardına kadar açılacağına inanmakta. Belli ki cennetin cazibesi kızın bu ebedi hayat tutkusunu kamçulamaktadır. Eserde cennet tasviri de kızın sözleriyle yapılır.

***Dort ist es weder zu heiß noch zu kalt,
dort wird niemand an Jahren alt,
[im Gegenteil:] der Alte wird jünger;
dort gibt es weder Frost noch Hunger,
dort gibt es keinerlei Leid;
dort gibt es nichts als Freude ohne Mühsal.(783-788)***

(Orası ne fazla sıcak ne fazla soğuktur. Orada kimse yaşlanmaz aksine yaşlı olan gençleşir. Orada ne şiddetli soğuk ne de açlık vardır. Orada hiç acı yoktur. Orada sadece meşakkatsiz mutluluk vardır.)

Eserin sonlarına doğru Heinrich fikrinden vazgeçer ve kızın kendisini feda etmesini istemez. İşte o an küçük kızın fanatizme varan ebedi hayat tutkusunun aşırılığı göz önüne serilir. Kendisine sadece ahiret hedefini belirlemiş olan kızın hayal kırıklığı ve öfkesi sınır tanımaz:

**sobald das Mädchen erkannte,
dass es nicht sterben sollte
war sie betrübt
Sie brach ihre Sitte und Anstand
Sie hatte genügend Leid
Sie schlug sich die Brüste
sie zerrte und raufte sich (1281-1285)**

(Kız ölmeyeceğini anladığında kederlendi. Edep ve adabını bozdu. Çok acı çekiyordu. Dövündü, üstünü başını yırttı ve saçlarını yoldu.)

Arzu ettiği ve yapacağı fedakârlık ile ulaşmayı düşündüğü ebedi hayatın elinden alınmasına o kadar öfkelenmişti ki Heinrich'i bir korkak olarak adlandırmaktan çekinmedi:

**Ihr wart Euer leben lang
und ihr seid noch heute ein ganz großer Feigling
(1319-1320)**

(Siz hayatınız boyunca ve bugün de hâlâ büyük bir korkaksınız.)

Hartmann, eserin bu aşamasında amaçladığı noktaya gelir. Eserdeki iki ana karakter de mutsuzdur: bir yanda dünyevi hayata dört elle tutunmaya çalışan Heinrich, öte yanda bu dünyayı yok sayan öteki dünyadaki ebedi hayat için kendini feda etmeye hazır olan kız. İkisi de mutsuzdur, çünkü ikisi de başarısızdır. Hartmann'a göre insan bu dünyadaki hayatın üstesinden gelmeli ve ahiret düşüncesini aklından çıkarmadan bu dünyada ölçülü bir yaşam sürmelidir. Ona göre denge bozulduğunda mutsuzluk kaçınılmazdır. Ne var ki hikâyenin devamında hem Heinrich'in hem de küçük kızın hatalarını anlamaları ve kaderlerine razı olmaları Hartmann'ın bir başka ana motifi kullanmasına imkân sağlar: Tanrı'nın lütfü. Yaşananları olduğu gibi kabullenip, bunun Tanrı'nın iradesi olduğuna kanaat getirdiklerinde hem Heinrich iyileşir hem de kızın acıları sona erer:

**da offenbarte der heilige Christ
wie lieb ihm Treue und Mitleid sind
und schied sie da beide
von all ihrem leid
und machte ihn dort sogleich
rein und ganz gesund (1365-1370)**

(Bunun üzerine Tanrı sadakat ve merhameti ne kadar önemseydiğini gösterir, her ikisini acılarından kurtarır ve onu hemen orada tamamen iyileştirir.)

Bu eserdeki ana motiflerden bir tanesi de kanın iyileştirme gücüdür. Heinrich hastalığına çare bulmak amacıyla gittiği hekimlerden biri bu hastalıktan kurtulabilmesi için kendi rızasıyla ölümü göze alan bir bakirenin kalbinden alınan kana ihtiyaç olduğunu söyler:

**Und außerdem gehört auch nichts anderes dazu
als das Herzblut der Jungfrau;
das wäre gut gegen Eure Krankheit." (230-232)**

(Ve ayrıca bunun için bir bakirenin kalbinin kanı dışında bir şey gerekmez. Bu hastalığınıza iyi gelirdi.)

Kanın iyileştirme gücü Orta Çağ'da sık kullanılan bir motiftir. O zamanki inanışa göre bir şehidin kanı doğaüstü güçleri barındırır. Kanın iyileştirici bir güce sahip olduğu inancının kaynağı Hıristiyan inancına göre Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra yaşanan bir efsaneye dayanır. Bu efsaneye göre Hz. İsa çarmıha gerildiğinde Romalı bir subay olan Longinus onun ölüp ölmediğine kontrol etmek ister. Bir gözü kör olan Longinus mızrağı ile Hz. İsa'nın bedeninin yan tarafını yarar. O anda fişkıran kan görmeyen gözüne değer ve gözü görmeye başlar. Bunun üzerine de iman eder. İlahiyatçılar, Longinus'un gözünün açılmasının aslında aydınlanması anlamına geldiğini söyleseler de bu efsane Orta Çağ Almanya'sında kör gözünün iyileşmesi şeklinde anlatılmıştır. Örneğin Weingarten Manastırı'nda muhafaza edilen ve 1489 yılına ait olan bir tabloda efsane bu şekilde resmedilip anlatılmıştır. Almanca konuşulan ülkelerde bu efsaneyi aktaran en eski görsel ve metin olan bu tabloda Longinus'un İsa Peygamber'in bedenini yarararak açtığı an şöyle betimlenir (Kruse, 1994:17):

**„... Am ersten
wie der ritter longinus unseren herrn sin syten öffnet mit
dem und berüret sine finstri ougen mit dem usgeflossnen
pluot cristi und wrd gesehind und geloubig.**

(İlk olarak Şövalye Longinus'un bir mızrakla efendimizin bedenini nasıl açtığı görülür. Ve Hz.İsa'nın akan kanının temas etmesiyle görmeyen gözleri iyileşir ve Longinus iman eder.)

3. SONUÇ

Erken Orta Yüksek Almanca döneminde ruhban sınıfının tekelinde olan edebiyat, dönemin Hıristiyanlık inancına uygun dünyevi hayatı reddeden bir fikri savunuyordu. Saray Edebiyatı'nda ise bu dünyadaki hayat da bir değer olarak kabul ediliyordu. Bu iki zıt düşüncenin çatışması kaçınılmazken Hartmann von Aue gibi yazarlar her iki bakış açısını da dikkate alarak aralarında bir denge sağlamaya çalıştılar. Çakışan bu iki dünya ve Hartmann'ın dengeleme çabası bu eserde görülür. Hartmann'ın eserlerinde kullandığı motifler Hıristiyanlığın hem hayatın hem de edebiyatın çerçevesini ne denli belirlediğini gösterir. Çünkü hikâyeye yön veren ana motifler aynı zamanda dini motiflerdir. Bu çerçeveye, biri bu dünya hayatına tutkun diğeri ise öteki dünya özlemini çeken iki zıt figürü oturtması dönemin gerilimini yansıtmaktadır. Her iki figürün ancak tutkularını dengeleyebildiklerinde mutlu olmaları, Hartmann'ın sunduğu çözümdür. Hartmann'a göre sadece denge sağlandığında her iki hayat da değer kazanabilir. Bu devirdeki dengeleme çabalarının ne kadar önemli olduğu Hartmann sonrası döneme bakıldığında daha iyi anlaşılır. Çünkü 1250 il. Friedrich'in ölümünden sonra Hartmann ve çağdaşlarının katkılarıyla büyük, ideal bir birlik duygusuna sahip olan bu devir sona erer. Bu tarihten sonra başlayan Geç Orta Çağ sosyal ve dini çatışmaların, gerilim ve huzursuzlukların hüküm sürdüğü bir dönem olmuştur (de Boor,1960:2). Bu sonuçlara bakıldığında Saray Edebiyatı yazarlarının eğlendirmekten çok daha önemli bir işlev yerine getirdikleri söylenebilir.

Biçimsel olarak ele alındığında *Der Arme Heinrich'in* dönemin Artur romanlarının çift basamaklı kurgusuna sahip olduğu görülür. Birinci bölümde her şeye sahip Heinrich'in çöküşüne tanık olurken, ikinci bölümde ise acı dolu geçen yılların ardından tekrar yükselişini görüyoruz. Fakat bu eser Artur romanlarındaki tipik şövalye sorunsallığından ayrılır ve doğrudan Tanrı insan ilişkisine odaklanır. Wapnewski'ye (1990:59) göre bu hikâyenin günümüzde ve yakın tarihte Georg Hauptmann ve Ricards Huch gibi yazarlar tarafından sürekli tekrar ele

alınmasının sebebi Tanrı insan ilişkisinin hâlâ güncel bir konu olmasıdır. 800 yıl geride kalmış olsa da *Der Arme Heinrich* güncelliğini korurken kullanılan motifler hikâyeye okuyucuda merak uyandıran ayrı bir derinlik katar.

KAYNAKÇA

- Bortenschlager, Wilhelm (1986). *Deutsche Literaturgeschichte, Bd1. Von den Anfängen bis zum Jahr 1945*. Wien: Verlag Leitner.
- Cormeau, Christoph / Störner, Wilhelm (2007). *Hartmann von Aue. Epoche – Werk-Wirkung*. München: C.H. Beck
- De Boor, Helmut (1991). *Die höfische Literatur, Vorbereitung, Blüte, Ausklang 1170 – 1250*. München: C.H.Beck.
- Freytag, Hartmut (2004). *Hartmann von Aue, Armer Heinrich, 'Arbeits'-Übersetzung vom armen Heinrich*.
<http://germanistik.doomby.com/medias/files/hartmann-von-aue-der-arme-heinrich-bokos-z1-.pdf> sayfasından 12.02.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Krause, Norbert (1994). "Die historischen Heilig-Blut-Schriften der Weingartener Klostertradition". *900 Jahre Blutverehrung in Weingarten*. Norbert Kruse und Hans Ulrich Rudolf. Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag. 77-123.
- Roßnagel, Frank (1996). *Die deutsche Artusepik im Wandel. Die Entwicklung von Hartmann von Aue bis zum Pleier*. Helfant Edition: Stuttgart.
- Sieburg, Heinz (2010). *Literatur des Mittelalters*. Berlin: Akademie.
- Verwey, Theodor (1970). *Der Arme Heinrich Hartmanns von Aue*. München: Wilhelm Fink Verlag.
- Von Straßburg, Gottfried (2012). *Tristan*. Berlin: Insel.
- Wapnewski, Peter (1979). *Hartmann von Aue*. Stuttgart: Metzler.
- Wapnewski, Peter (1990). *Deutsche Literatur des Mittelalters, Ein Abriss von den Anfängen bis zur Blütezeit*. Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht.
- Weddige, Hilbert (2008). *Einführung in die germanistische Mediävistik*. München: Beck.
- Yalçınkaya Akçit, Betül (2017). "Erec ve Dede Korkut Kitabı'nda Erdem ve Kazanımlar". *International Journal of Language Academy*, 5/6. 360-371
- Yılmaz, Yasemin (2019). "Hartmann von Aue'nin 'Der arme Heinrich' eserinde günah-kefarete bağışlanma olgusu". *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 6. 411- 418.
- Zengin, Dursun (2011). *Alman Edebiyatı. Başından 19. Yüzyıla Kadar. Edebi Devirler, Önemli Yazarlar, Eserleri ve Eserlerden Okuma Parçaları*. Ankara: Pelikan.